

BOEKBESPREKINGS

De Prediking van het Oude Testament. Dr. A. van Selms: **Genesis deel I.** Genesis hoofstuk 1 tot 20. 268 bladsye. Prys R4.75.

Genesis deel II. Genesis hoofstuk 21 tot 50. 319 bladsye. Prys R5.30.

G. F. Callenbach N.V. Nijkerk, 1967.

Hierdie kommentaar oor die eerste boek van die Bybel, is ook die eerste deel van die nuwe kommentaarreeks, „DE PREDIKING VAN HET OUDE TESTAMENT”, wat verskyn. Hierdie kommentaarreeks maak geskiedenis in die sin dat vir die eerste keer ’n reeks kommentare die lig sal sien as gevolg van ’n aktiewe medewerking tussen Nederlandse en Suid-Afrikaanse geleerdes. Die eerste gedeeltes wat nou verskyn het, kom dan ook van die hand van ’n geleerde aan ’n Suid-Afrikaanse Universiteit, nl. prof. dr. A. van Selms van die Universiteit Pretoria. Prof. van Selms is ook een van die twee redakteurs van die Woude van die Rijksuniversiteit te Groningen.

Die eerste wat opval van hierdie kommentaar op Genesis is die wyse waarop die stof aangebied word. Behalwe vir vier hoof-afdelings wat onderskei word, word Genesis verder in korter gedeeltes ingedeel wat nie noodwendig ooreenstem met die hoofstuk-indelings nie. Elke indeling, d.w.s. kleinere afdeling, word dan vers vir vers behandel en daarna word daar ’n letterkundige analise van die behandelde gedeelte gegee en daaropvolgend word die prediking van die besondere gedeelte behandel. Tussen in word sommige gedeeltes nog verder behandel onder die opskrif „Excurs”, waarin sekere gedeeltes met mekaar vergelyk word of ook ander belangrike gegewens bespreek word. Aan die einde van die werk as geheel word sekere feite, wat in die loop van die kommentaar na vore gekom het, dan kortliks samevattend bespreek. Daar word dus geen inleiding vooraf gegee, soos dit by die meeste kommentare gebruiklik is nie, maar die inleidingsprobleme word in die loop van die kommentaar bespreek as resultaat van die eksegetiese arbeid. Hierdie sistematiese metode van behandeling is baie prakties en sal ongetwyfeld die waarde van die komentaar vir die gewone preekarbeid verhoog, hoewel ’n volledig uitgewerkte inleiding wat veral die probleem van die bronnepplitsing volledig behandel, miskien die teologiese student tot groot nut kon wees, veral aangesien die skrywer van die kommentaar so ’n oorspronklike mening daarop na hou.

Oor die probleem m.b.t. die herkoms van Genesis, breek prof. van Selms met die tradisionele bronnepplitsingsteorie en die daarmee gepaard gaande bronne J. E. D. en P. Dit beteken nie dat hy terugkeer na die dae voor Graf, Kuenen en Wellhausen nie, maar dat hy met kennisname van alle bestaande teorieë en feite 'n eie teorie oor die aangeleentheid opbou. Prof. van Selms se standpunt is dat Genesis (hy sit tereg ook 'n vraagteken agter die moontlikheid dat Genesis as 'n afsonderlike boek los van die res van die Tora bestaan het) deur een outeur, wat onder die tempelpersoneel aan die hof van koning Salomo gesoek moet word, geskrywe is. Hierdie skrywer het egter, volgens prof. van Selms, soms gebruik gemaak van bestaande geskrewe dokumente, waarvan prof. van Selms ten minste drie onderskei, wat hy min of meer netso in sy werk opgeneem het, asook ander dokumente wat hy verwerk het. Op dieselfde wyse is, volgens prof. van Selms, ook van mondelinge oorleweringe gebruik gemaak. Of 'n mens nou met prof. van Selms oor al die aspekte van sy teorie kan saamstem, sal elke leser maar vir homself moet uitmaak, die feit bly egter dat prof. van Selms baie interessante gedagtes in die leser se midde laat en 'n nuwe aanknopingspunt vir 'n gesprek oor die probleem daarstel. In elk geval is dit nie nodig om heeltemal met prof. van Selms saam te stem om die kommentaar vrugbaar te kan gebruik nie.

Vanaf die eerste bladsye van die kommentaar is dit duidelik dat hier 'n man aan die woord is wat 'n deeglike kennis van die taal, kultuur en godsdiens van die midde-ooste het. Besonder insiggewend is onder andere ook in hierdie verband sy bespreking van die betekenis van „Tora” in vergelyking met „Nomos”; sy opmerkinge oor die styl van die skrywer van Genesis en veral t.o.v. die kunsprosa wat hy gebruik; sy bespreking van die buite-Bybelse verhale soos die „enuma elis” in vergelyking met die Bybel, ens. Wat lg. aangeleentheid betref, is prof. van Selms se kommentaar: „wij vonden redenen te over niet veel invloed van Babel of Egipte te veronderstellen”.

Wat die inhoud van die Kommentaar oor die algemeen betref, is dit seker dat ons hier 'n kommentaar het wat nie geïgnoreer kan word by die bestudering van die boek Genesis nie. Daar word soms baie oorspronklike en insiggewende kommentaar gelewer, bv., behalwe die wat reeds genoem is, die opmerkinge oor evolusie en skepping; die bespreking van die uitdrukking „en dit was aand en dit was môre” in die eerste hoofstuk; die eksegeese van hoofstuk 2:7; die baie volledige behandeling van die Sondvloed verhaal; die bespreking van die Godsnaam „él šaddaj” in hoofstuk 17:1; die pragtige eksegeese van

hoofstuk 24:2, 3 en 31 asook die bespreking van die prediking van hoofstuk 24 as geheel; die terloopse opmerking oor die doop en onderdompeling by hoofstuk 37:31 en nog tal van ander plekke. Aan die ander kant is daar egter soms uitsprake waarteenoor 'n mens skepties kan staan, bv. waar prof. van Selms in sy behandeling van Abraham se „offer” van sy seun Isak geen verband met Jesus Christus, die Seun van God, wil sien nie, terwyl hy tog andersins 'n lyn trek tussen die Josef-geskiedenis en Jesus Christus; so ook sy behandeling van Genesis 1:2 waar hy miskien te veel veronderstel en sy kommentaar op Genesis 3:15 waar hy nie juis veel klem daarop lê dat die belofte met Jesus Christus te make het nie. Soms stel die Kommentaar ook teleur deurdat 'n mens miskien 'n bietjie meer verwag van so 'n oorspronklike kommentaar oor belangrike aangeleenthede soos die feit dat die mens na die beeld van God geskape is; die slang in die Paradys; hoofstuk 22:18; ens. Nie dat die Kommentaar nie die aangeleenthede behandel nie, maar 'n mens kan miskien so 'n iets meer verwag as dit wat gegee word. Dan is daar uitsprake wat daarop dui dat 'n eksegeet nie totaal objektief kan bly nie, bv. die opmerking oor die sg. rasse-stryd n.a.v. die feit dat God die mens man en vrou geskape het; die motivering vir die steun van die eenheidstrewer van die Wêreldraad van Kerke; opmerking oor die eenheid van die menslike geslag ens. soos dit in die laaste reëls van die Kommentaar gestel word; die baie terloopse opmerking dat Bantoebabas ook blank is by geboorte ens. 'n Totaal vreemde opmerking is vir my op bladsy 35 van die eerste deel, waar van die Koran gepraat word asof die Koran ook die God van die Bybel openbaar.

In die geheel gesien egter, is hierdie werk van prof. van Selms 'n kommentaar met 'n fris, nuwe klank wat baie goed gebruik kan word deur iemand wat selfstandig dink en nie van 'n kommentaar verwag dat dit net moet voorsê nie, maar ook dat dit die gedagtes moet prikkel. Die Kommentaar los nie al die probleme op nie, maar stimuleer hernude denke. Dit is lewendig en vry geskrywe en bring soms selfs 'n glimlag op die lippe, bv. waar in die kommentaar oor die prediking van die Josef-geskiedenis, die paragraaf begin word met die uitdrukking: „It is impossible to keep a good man down”. Vergelyk ook die kommentaar op hoofstuk 39:16.

Die Kommentaar word sterk aanbeveel as 'n werk wat saam met ander kommentare gebruik kan word vir die bestudering van die soms moeilike, eerste boek van die Bybel.

Jan G. du Plessis †

F. Schmidt-Clausing, **Zwingli**. Uitgegee in die reeks: **Sammlung Göschen**, Bd. 1219. Uitgewer: Walter de Gruyter & Co., Berlin 1965. 119 bls. Prys word nie vermeld nie.

In 'n klein en beknopte boekie wat reeds in 1965 verskyn het, en eintlik al baie vroeër aangekondig moes gewees het, het dr. Schmidt-Clausing 'n uitstekende biografie van die Switserse kerkhervormer Zwingli uitgegee. Die werkie word in die dele onderverdeel: 1. Die agtergrond waarteen Zwingli optree, bls. 9-18; 2. 'n beskrywing van Zwingli se lewe, bls. 23-76; en 3. 'n bondige uiteensetting van Zwingli se teologiese denke en werk, bls. 83-98. 'n Bronnelys, datumlys, 'n persone- en saakregister sluit hierdie werkie af.

Besonder interessant én belangwekkend is die skrywer se uiteensetting van Zwingli se teologie en daarop wil ek, in hierdie kort bespreking, graag die hoofklem laat val. Met klem word die standpunt dat Zwingli 'n „stoisyns-erasmiaanse Bergprediker-humanis” sou gewees het afgewys. Na die mening van Schmidt-Clausing was Zwingli by uitnemendheid 'n „paulinies-johanneïese teoloog” wat 'n humanistiese werkmethode volg (bls. 112). Vandaar dan ook dat Zwingli hier beskrywe word as 'n „teoloog van die Heilige Gees” (bls. 82) want, Zwingli se pneumatologie is die sleutel tot die verstaan van sy persoon en werk omdat die Heilige Gees vir Zwingli „das eigentlich wirksame Prinzip” van die Drieënige God is. Interessant is dan ook die stelling dat by Zwingli die Christologie deel van die Pneumatologie geword het (bls. 83). Zwingli se wesenlike belangstelling in die werk en Persoon van die Heilige Gees hang dan ook saam met die vraag wat hy homself gestel het of hy die Heilige Gees self deelagtig is (bls. 84). Juis hierdie beklemtoning van die Heilige Gees by Zwingli was, volgens Schmidt-Clausing, daarvoor verantwoordelik dat nie net Luther en Zwingli mekaar nie kon vind nie maar ook dat in die 19e eeu Zwingli, danksy 'n grondige misverstand in daardie eeu van Wie en wat die Heilige Gees werklik is, verkeerd beoordeel word en is as 'n spiritualis in die Erasmiaanse sin.

Hierdie misverstand is miskien vererger deur die feit dat Zwingli die menslike verstand en die rasonale filosofie anders as Luther beoordeel het. Zwingli trag om dié menslike moontlikheid en werk as **ancilla theologiae** te gebruik terwyl terselfdertyd behoorlik rekening gehou moet word met die feit dat **filosofie** vir Zwingli iets anders beteken het as vir ons wat nà Descartes en die hele filosofiese ontwikkeling daarna, lewe. Dit gaan vir

Zwingli slegs om die „indienstnahme philosophischen Begriffe für die reformatorische Verkündigung“ (bls. 92).

Interessant, om dan weer 'n verdere sprong te maak, is die uiteensetting van Zwingli se ekklesiologie. Ook hier, so word gestel het die primaat van die Heilige Gees by Zwingli bly deurwerk en Zwingli word dan ook aangedui as 'n **pneumatologiese ekklesioloog** (bls. 99) en dit beteken dat die Kerk vir Zwingli nie in die eerste plek liggaam van Christus is nie maar die ordeningsbeginsel van die Heilige Gees in die wêreld. Die Kerk, so sien Zwingli dit, is die gemeenskap van diégenes wat deur God uitverkies is om die verligting van die Heilige Gees te ontvang en wat nou deur die geloof in Jesus Christus lewe (bls. 99). Die bepalende hiér is die gawe van die Heilige Gees waarvoor die mens alleen kan bid. Teenoor die geïnstitueerde ampsdraer van die Roomse Kerk met al die dogmata wat hom omring, plaas Zwingli die enkeling-gelowige wat die gawe van die Heilige Gees ontvang het. Teenoor die Wederdopers, die geesdrywers by uitstek, handhaaf Zwingli egter die sigbare Kerk maar kwalifiseer tog weer as hy stel dat die Kerk „lebt allein in der Hoffnung und kommt sichtbarlich nimmer zusammen; aber in dem Licht des Göttlichen Geists und Glaubens ist sie hier auch allweg beieinander: das ist aber nicht sichtbar“ (bls. 100). Die sigbare Kerk word gevorm deur diegene wat hulle vir die doop aanmeld, maar by dié groep hoort ook diegene wat geen werklike christus-gelowiges is nie (bls. 101). Daarom konkludeer die skrywer dat Zwingli nie net pneumatologiese ekklesioloog is nie maar ook 'n kerklik-gebonde Pneumatoloog. Vir Zwingli is die sigbare Kerk „die ordentlichen Ort des Pneuma“.

Die uiteensetting oor Zwingli se opvattinge in verband met die taak van die gelowige op die politiek-staatkundige vlak is baie bondig. Hier word wel gestel dat Zwingli uitgaan van die standpunt dat die gelowige wat die Heilige Gees ontvang het ook daarvan moet getuig op alle lewensterreine waar hy hom beweeg. Zwingli sien dit dan as noodsaaklik dat die gelowige op die politiek-staatkundige terrein 'n rol sal speel. So skryf Zwingli: „Sorgt dafür, dass das Wort Gottes bei euch gepredigt werde, denn das wird euch fromme gottesfürchtige Leute bilden. Damit werden ihr euer Vaterland bewahren“.

Alles bymekaar genome is hierdie klein biografie wat terdeë rekening hou met alles van belang wat oor en rondom die figuur van Zwingli gepubliseer is, van besondere waarde. Ek het lanklaas soveel interessante te lese gekry in so 'n klein boekie. Graag wil ek hierdie werkjie aanbeveel want hier word mens op 'n

uitnemende wyse op die hoogte gebring met die essensiële momente van die lewe en werk van die, vir ons dikwels volkome onbekende, Huldrych Zwingli.

A. D. Pont.

Abraham Trommius, Nederlandse Concordantie van de Bijbel.

Twaalfde, grondig herziene en veel vermeerderde druk. Uitgewery: J. N. Voorhoeve, Den Haag. 1069 blz; 150,000 reëls in twee kolomme. Prys Ndl. fl. 38.50 (ongeveer R8).

Die verdere druk van Trommius se beroemde konkordansie het weereens verskyn! Die eerste uitgawe van hierdie werk het in 1692 die lig gesien nadat Trommius 28 jaar daaraan gewerk het. Sêlf het Trommius skynbaar nie veel liefde vir hierdie soort werk gehad het nie want hy het eenmaal in 'n kort gedig die stelling gemaak dat as misdadigers gestraf word om woordregisters te maak hulle veel meer straf sal ondervind as slegs in „hardepad”!

Hierdie twaalfde druk en uitgawe van Trommius se konkordansie is nog volgens die Statenvertaling en is om dié rede in Suid-Afrika, waar die Statenvertaling nog redelik goed bekend is, baie bruikbaar. Daarby kom natuurlik ook nog dié oorweging dat ons Afrikaanse vertaling van die Bybel aansluiting by die Statenvertaling gesoek het sodat die verskille nie altyd so groot is nie. Hoewel die gebruik van hierdie konkordansie van Trommius onherroeplik omslagtig sal wees vir die Afrikaanse teoloog, is dit aan die ander kant weer so volledig dat dit miskien tog nou gouer sal gaan om 'n bepaalde teks of uitdrukking met behulp van Trommius se konkordansie te soek as met behulp van ons (nog) onvolledige Afrikaanse konkordansie. Hoe volledig hierdie konkordansie is, blyk reeds daaruit dat die woordregister alleen 976 bladsye beslaan en die register van eiename 92 bladsye en dit teenoor die Afrikaanse konkordansie se 606 en 7 bladsye onderskeidelik.

Of 'n „vertaling” van Trommius moontlik en lonend sal wees is miskien die moeite werd om te ondersoek. Dit is egter duidelik dat solank as wat ons in Afrikaans nog nie iets het wat op dieselfde peil as Trommius se konkordansie staan nie, hierdie Nederlandstalige konkordansie 'n noodsaaklike hulpmiddel ook vir die Afrikaanse teoloog sal bly.

A. D. Pont.

**POSTILLE 1966-1967, BOECKENCENTRUM N.V.-
'S-GRAVENHAGE**

Hierdie bundel is uitgegee onder redaksie van die werkgroep Kerk en Prediking. Talle medewerkers is verantwoordelik vir die stof wat aangebied is en vanselfsprekend sal die kwaliteit van die stukke dus ook varieer. Opvallend vir ons hier te lande is die feit dat twee dames ook onder die lys van medewerkers genoem word.

Hierdie werk, soos die voriges in die reeks wil riglyne gee vir die prediking en hou derhalwe rekening met die besondere vereistes van die Nederlandse kerk. Sommige gedeeltes is daarom nie vir ons van belang nie, bv. die verjaardag van die koningin. In die oorgrote meerderheid van gevalle kom die kerklike jaar, soos deur die bundel aangebied, ooreen met ons kerklike jaar. Verskille is daar ook. Ons handhaaf bv. nie 'n eerste en 'n tweede kersdag nie en ook nie 'n Sondag Trinitatis nie.

Dit spreek vanself dat hier nie oor die inhoudelike aspek in sy geheel gehandel kan word nie, en wil ek volstaan met 'n paar los opmerkings.

- (a) **Skriflesing.** By die aanbieding van die stukke word altoos drie perikope aangewys wat gelees kan word. Normaalweg word 'n gedeelte uit die Ou Testament, 'n gedeelte uit een van die Evangelies en 'n gedeelte uit die Briewe aangegee. Uitsonderinge kom wel voor bv. bl. 49. Dit bring mee dat die Skriflesing vir die hoorder fragmentaries is en soms geen geheelbeeld vorm nie. Die Skrif is in sy geheel Heilige Skrif en die lesing van watter hoofstuk ook al is lesing van die Heilige Skrif. Om dus 'n kunsmatige trilogie te wil handhaaf is oorbodig.
- (b) **Tekskeuse.** Besonder verdienstelik vind ek die motivering wat elke keer vir die tekskeuse gegee word. Dit dui daarop dat verantwoording (al is dit dan aan jouself) gegee word waarom juis 'n bepaalde teks gekies word. Dit het ook die waarde dat daar nie net gebly word by die tekste wat vir elke predikant „gewild” is nie.
- (c) **Uitlegging.** Ek dink dat die uitlegging in die meeste gevalle te kort is. Daar word dikwels gestel dat dié of daardie outeur se opmerking vergelyk moet word en soms word die indruk geskep dat dit vir die skrywers gaan om die aanbieding van die mening waarmee die meeste bekende ou-

teurs saam stem. Ek weet ook nie of daar veel sin in steek om te verwys na 'n hele aantal kommentare en veral na die Th. W.N.T. nie. Elke eksegeet sal buitendien veral lg. werk raadpleeg. Nietemin word soms prikkelende opmerkings gemaak.

(d) Aanwysing vir die prediking.

Hulle is gelukkig lang genoeg om leidraad te gee en kort genoeg om te voorkom dat klakkelose plagiaat gepleeg word.

In die algemeen is die werk verdienstelik maar soms word by my die gedagte gewek dat daar nie soveel met die kerklike jaar rekening gehou word en kan gevra word of die preek heeltemal inpas in die skema wat aan ons voorgehou word.

Daar moet ook op gelet word dat die prediking christosentries moet wees. Hierdie aspek word in enkele gevalle verwaarloos.

(e) **Algemene opmerking.** In sy geheel is die werk van waarde.

Die artikels wat ook opgeneem word in die Postille het hul waarde en is verrykend vir die inhoud van die boek. Die werk kan aanbeveel word want as die werk slaag in die een doel nl. om op te roep tot verantwoordelike voorbereiding van die prediking dan is al baie bereik. Elke predikant moet OVERBOSCH se woorde wat aangehaal word op bladsy 8 ter harte neem nl.: Een onvoldoende geprepareerde en benedenmaatse dienst vormt in ieder geval een veel wezenlijker bedreiging van de gemeente dan allerlei gevaren-van-buiten-af . . . ”

(f) Ek wil tog ook 'n opmerking maak wat nie heeltemal ter sake is nie. Die feit dat daar aanvraag vir en ook behoefte aan dergelyke publikasies is, verdien ook die aandag van die kerk. Dit sal goed wees as die moontlikheid ondersoek word om 'n soortgelyke publikasie jaarliks die lig te laat sien sodat die kerk kan sê wat verkondig moet word.

D. J. Booysen.

Bijbelse Dagkalender 1968, Boekencentrum, 's-Gravenhage.

Aan die dagkalender het 'n aantal Gereformeerde en Hervormde predikante saamgewerk. Die inhoud bestaan uit 'n dag- en maandkalender, kort dagstukkies vir elke dag, 'n aantal foto's met skitterende onderskrifte uit die Bybel geneem en laastens 'n klein klompie gebede vir verskillende geleenthede. Die dagstukkies, wat die hoofsaak is, is eenvoudig en leesbaar geskrywe en van uitstekende kwaliteit. Onderaan elke stukkie word 'n Skrifgedeelte gegee om te lees, asook Psalms en Gesange om te sing wat toepaslik is. Ongelukkig is dit natuurlik uit die Nederlandse Gesangboek, wat van ons s'n verskil, sodat die aangawe van liedere vir ons onbruikbaar is.

Die boek is 'n pragtige geskenk vir Kersfees, veral vir oud-Nederlanders in ons land en ook vir ons ou mense wat Nederlands nog goed magtig is. Ongelukkig het die uitgawe ons so laat bereik dat dit nie moontlik is om dit vir Kersfees onder die aandag van ons lesers te bring nie. Dit kan nog altyd in die begin van die volgende jaar vir een of ander geleentheid aangebied word.

P. S. Dreyer.